

Universal Declaration of Human Rights - Altai, Southern

© 1996 – 2009 The Office of the High Commissioner for Human Rights

This HTML version prepared by the *UDHR in Unicode* project, <http://www.unicode.org/udhr>.

Кижининг тап-эриктерининг Текши Декларациязы

Генеральный Ассамблея 1948 жылдын январ айынын 10-чы күнүндө жараткан

Жартамал

Кижилек билезининг ончо турчыларынын жарамыкту, жакшы жанын, онойдо ок тен-тай ла туура салбас тап-эриктерин аярута алганы олардын жайымынын, ак-чегинин ле текшилей амыр-энчүннн төзөгөзи болот; кижининг тап-эригин керекке албай, кыйа көргөнн шок-табаруларга экелгенин аярута алып, онон улам кижилектинг агару күүн-табын ачындырат. Улуста ачык сөстүн жайымы болотон ло жедикпес-тутактан ла коркоруанан жайым жадын-жүрүмдн төзөгөнн улустын ичкери жүткимели деп жарлалган; кижининг тап-эриги жасактын жаныла кыйалтазы жогынан корулаалары аярута алылар учурлу. Чокымдан айтса, кижн көмө базышка удур туруп чыгарынын эпаргазыла тузаланбазын; албатылар ортодогы нарылык колбулардын өзүмнн жөмөбөрн аярута алып; онойдо ок Бириктирилген Нациялардын калыктары бойынын Уставында кижининг төс тап-эригине бүдүмжизин жөмөгөннн аярута алып, үзеери кажы ла кижининг кижилек күүндү байлыгын ла эр ле эшнн кижининг тен-тай тап-эриктү болорын аярута алып, жайым айалгада социальный ичкери өзүмдн ле жадын-жүрүмннн айалгазын ондолторын жөмөбөр деп шүүлтеге келген; турчы-ороондор Бириктирилген Нациялардын Организациязыла өмө-жөмө иштеери деп молонгонын аярута алып, жөмөлтөболуш ажыра текши тоомыга ла кижининг тап-эриктерин ле төс жайымын буспас деп айдар керек; бу тап-эриктердинг ле жайымнын текши учурын ондоорын аярута алганы, бу молуны жүрүмдө толо бүдүреринде сүрекей жаан учурлу болгоннн база аярута алып, Генеральный Ассамблея кижининг тап-эриктерининг чындык Текши Декларациязын жүрүмгө кийдиретен каруулу иш деп жарлап жат. Каруулу ишти бүдүрерге текши калыктар, ороондор илбиркен жүткир учурлу. Кажы ла кижн, онойдо ок обществонын кажы ла органы чындык, жүрүмдик Декларацияны аярута алып, үредүннн ле билгирдинг шылтузында бу тап-эриктерди ле жайымды тоорына, жеткилдееерине болужып-жөмөжөрине амадазын. Онойдо ок калыктар ла ороондор ортодо иш ажыра озочыл амадулу, текшилей жарамыкту жедимге жедер. Ол каруулу ишти Бириктирилген Нациялардын Организациязынын турчы-ороондорынын калыктары ортодо, онойдо ок олардын юрисдикциясындагы жерлердеги журтап жаткан калыктары ортодо текшилей тооп, жүрүмдө кийдирерин жеткилдееер.

1-кы тизим

Ончо улус ак-жарыкка жайым ла тен-тай тап-эриктү туулат. Олор санааукаалу ла чек күүн-тапту болуп бүткен ле бой-бойын карындаш кирези көрөр лө жүрер учурлу.

2-чи тизим

Кажы ла кижиде чындык Декларацияла жарадылган ончо тап-эриктер ле жайым болор учурлу. Мында угы, бүдүмнннн өнн, бүдүмн, тилн, жандаган жаңы, политикалык эмезе өскө көрүмн, угы-төзи, социальный айалгазы, аргазы аайынча бир де анылаш-ылгамал жок болор учурлу.

Ого үзеери кижининг журтап жаткан жеринен камааны жогынан политикалык тап-эрик аайынча эмезе калыктар ортодогы учуры аайынча бир де аныланыш-башкаланыш болбос учурлу. Кижининг жаткан жери кемнен де камаанду, кемнин де корулында, бойын бойы башкарынбай да турган болзо эмезе бойынын (жеринде) суверенитетинде кандый бир туудула болгонннан камаанду болбос учурлу.

3-чи тизим

Кажы ла кижн жадын-жүрүмгө, жайымга ла тагынан бойына тийерге жарабас тап-эриктү.

4-чи тизим

Кем де жалчы эмезе албанду базынчык айалгада болбос учурлу; жалчыларды садарынын эмезе жалчыланарынын, базынарынын ончо бүүдүми жарадылбай жат.

5-чи тизим

Кем де кандый да кыйынга эмезе онын учурын, тоомжызын түжүрүп турган кижикүңни жок базынышка алдыртпас учурлу.

6-чы тизим

Кажы ла кижик, кайда да жүрзе, онын правосубъектозын тоорына тап-эриктү.

7-чи тизим

Ончо улус жасактын алдында тең-тең, кандый ла ылган жогынан жасактын тең-тай корулына тап-эриктү. Ончо улус чындык Декларацияны бузуп турган кыйыкташкан тең-тай корулга тап-эриктү. Онойдо ок ондый кыйыкташка тектериштен база тап-эриктү.

8-чи тизим

Кажы ла кижик ого Конституцияла эмезе жасакла берилген төс тап-эриктери бузулган туужында ийделү, тоомжылу эл жаргыларда тап-эриктери жедимдү орныктырарга тап-эриктү.

9-чы тизим

Кемди де тууразынан олжолоорго, тударга эмезе сүрерге жарабас.

10-чы тизим

Кажы ла кижик онын тап-эриктери ле молуларын чокымдаарга, онойдо ок ого эдилген уголовный бурулаштын төзөгөзүн чокымдаарга толо тең-тайга тайанып, онын кереги ачык-жарык айалгада көрүлзүн ле жаргы ак-чек, кемнен де камаанду эмес чындык болзын деп тап-эриктү.

11-чи тизим

1. Кажы ла кижик шок-керек эткен деп бурулатса, онын бурузы жок деп ачык жаргыда жасактын ээжизиле жарталбаганча, ол ойдин туркунына коруланарына керектү ончо аргаларла жеткилделер деп тап-эриктү.
2. Кем де кандый бир керекти эткен эмезе нени де этпеген деп шылтакка тайанып, шок-керек эткен деп жаргылатпас учурлу. Шок-керекти эдер туужында национальный жасак эмезе калыктар ортодогы тап-эриктер аайынча шок керек деп чотолбогон болзо. Онойдо ок шок-керек эдилген өйдө, болгодый кезедүге көрө, кату кезедү эдилбес.

12-чи тизим

Онын тангынан ла билелик жүрүмине тууразынан кем де киришпес учурлу. Онойдо ок кем де онын айыл-журтына, корреспонденциязынын жажыдына эмезе онын ады-жолына, жүрүмине тууразынан кирижер учуры жок. Кажы ла кижик ондый табарудан, кирижеринен коруланар жасакка тап-эриктү.

13-чи тизим

1. Кажы ла кижик кажы ла ороон кеминде жайым жүрер ле журтап жадарга жерди талдап алар аргалу.
2. Кажы ла кижик кандый ла орооннон жүре берер, ол тоодо бойынын, онойдо ок бойынын ороонына бурылар тап-эриктү.

14-чи тизим

1. Кажы ла кижии истежүден улам өскө ороондо коруланар јерди бедиреер ле коруланар јерле тузаланар аргалу.
2. Бу тап-эрикке кандый истежү тужында тузаланарга јарабас. Качан чын ла политикалык эмес шок-кылык эмезе керектер Бириктирилген Нациялардын Организациязынын амадуларына ла ээжилерине келиншей турза.

15-чи тизим

1. Кажы ла кижии гражданство алар тап-эриктү.
2. Кандый да кижининг гражданствозын эмезе гражданствозын кубултар тап-эригин ала- көнчө айрыырга јарабас.

16-чы тизим

1. Эр кемине јеткен эр ле эшпи улус угы-төзинен эмезе јандаган јанынан камааны јогынан айыл-јурт тудуп, билелү болор тап-эриктү. Олор айылјуртты төзбөр, јуртаар ла айрылыжар тужында тен-тай тап-эрикке тузаланат.
2. Айыл-јурт төзбө јаткан эки јаны экүлези јайым ла эптү-јөптү сөслө, күүнле биригер аргалу.
3. Биле общественнын төзи, төзөгөзи, ол общественнын ла государствоннын јанынан корулашка тап-эриктү.

17-чи тизим

1. Кажы ла кижии алкы-јөөжө тагынан ээленер, эмезе өскөлөриле де кожо ээленер тап-эриктү.
2. Кемнин де алкы-јөөжөзин тууразынан келип айрыырга јарабас.

18-чи тизим

Кажы ла кижии јайым күүн-санаага, ак-чекке ле кудай јангына тап-эриктү; бу тап-эрикке бойынын кудай јанын эмезе көрүмин солыыры кирет, бойынын јанын јайым јандаары эмезе көрүмин тагынан бойы, эмезе өскө улусла кожо јандаары база кирет. Кудайлык чұм-јан јанжыгуларды өткүреринде тапэриктү.

19-чы тизим

Кажы ла кижии бойында јайым көрүмдү ле оны јайым чыгара айдар тапэриктү. Ол тап-эрик аайынча бойынын көрүминен јайым тудунар ла государствоннын гран-кыйузынан камааны јогынан јетирүлерди ле көрүмсанааларды кандый ла эң-сүмелерле бедиреер, алар ла таркадар тап-эриктү.

20-чи тизим

1. Кажы ла кижии амыр-энчү јуундарга ла ассоциацияларга кирер јайым тап-эриктү.
2. Кемди де кандый бир ассоциацияга албан күчле кийдирилер аргазы јок.

21-чи тизим

1. Кажы ла кижии ороонды башкарарында чике эмезе јайым талдап алган чыгартулу улус ажыра туружар тап-эриктү.
2. Кажы ла кижии бойынын ороонында госслужбага тен-тай кирер тапэриктү.
3. Башкарунын јангынын төзөгөзинде эл-јоннын күүн-табы болор учурлу; ол күүн-тап анылу бойдин бажында бдүн турган ак-чек талдаштарда көрүлер учурлу. Ол талдаштар текши ле тен-тай талдаачы тап-эрикке өдөр учурлу. Јажытту үнберинше эмезе јайым үнбериншти јеткилдеечи өскө дө бүдүмле өткүрилзин.

22-чи тизим

Кажы ла кижии общественнын турчызы, айдарда, ол социальный жеткилдепке, жайым өзүмге тап-эриктү. Ол экономикалык, социальный ла культурный бөлүктөрдө национальный эп-аргалар ла калыктар ортодо өмө-жөмө иш, онойдо ок кажы ла орооннын сайламазы ла аргалары ажыра ичкери өзөр тап-эриктү.

23-чи тизим

1. Кажы ла кижии ишке, ишти жайым талдаарына, иште ак-чек ле жарамыкту айалгага, иштеер жери жок айалгадан корулалар тап-эриктү.
2. Кажы ла кижии кандый да кыйыкташ жогынан тен-тай иш учун тен-тай ишпаду болор тап-эриктү.
3. Кажы ла кижии жолду кайралга тап-эриктү. Онызы кижиге керектү жадын-жүрүмге ле билезине жарамыкту жадынды жеткилдеер учурлу. Керек тужында, өскө дө социальный жеткилдепке үзеери жеткилделер.
4. Кажы ла кижии профсоюзный биригүни төзөөр лө профсоюзтарга бойынын жылбүлерин корыыр амадула кирер тап-эриктү.

24-чи тизим

Кажы ла кижии амыраарга ла бош өйгө тап-эриктү. Онойдо ок иштеер күндү керектү кеминде тузаланары ла төлөлип турган жанжыккан амыралга (отпуск) керегинде тап-эрик база кирет.

25-чи тизим

1. Кажы ла кижии жүрүмдик кеми бийик болорына тап-эриктү. Курсактамагы, кийим-тудумы, айыл-журты, медициналык жеткидежи, керектү соцеткилдеп су-кадыкты, жадын-жүрүмди керектү кеминде, некелтелерге келиштире болор учурлу. Иш жок артса, оору-жобол болзо, кенек артса, жангыскан артса, карыыр жажы жетсе эмесе онын бойынан камааны жок күч айалга боло берзе, кажы ла кижии тап-эриктү.
2. Энелик ле оогош балдар анылу болушта ла кичеemelге тап-эрик берет. Ончо балдар биледе, онойдо ок биледе эмес те айалгада чыккан болзо, ончозы тен-тай социальный корулашпа тузаланар учурлу.

26-чы тизим

1. Кажы ла кижии үредүте тап-эриктү. Үредүлик акча төлөбөзине болор учурлу. Анчада ла баштамы ла текши үредүлик. Баштамы үредүлик кыйалтазы жогынан болор учурлу. Технический ле профессиональный үредү ончозына жарамыкту болор учурлу. Кажы ла кижинин аргаларына тайаныш, бийик үредү база ончозына жолду болор керек.
2. Үредүлик кижинин ичкери өзүмине ууламжылу болор учурлу. Кижинин тап-эриктерине ле жайымынын төс ууламжыларын элбедерине ууландырылар учурлу. Үредүни калыктар ортодо тоомжыга, нажылыкка, текши тил табарына жолду болор учурлу. Угы-төзи ле жандаган жандары аайынча бөлүктөр ортодо ондомолды жөмөөр. Амыр-энчүни жөмөөри аайынча Бириктирилген Нациялардын Биригүзинин өткүрип турган ижин жөмөөр учурлу.
3. Ада-энелер оогош балдарына үредүликтин бүдүмин талдаарында тап-эриктү.

27-чи тизим

1. Кажы ла кижии общественнын культурный жүрүминде эрчимдү туружар тап-эриктү. Кеендикле таныжар, билим өзүмде туружар, турулгаларыла тузаланар аргалу.
2. Кажы ла кижии онын көгүс байлыгын, ар-жөбөлүк жылбүлерин корыыр тап-эриктү. Билим, литературалык эмесе художественный иштин авторы болзо, ол тап-эриктү болор учурлу.

28-чи тизим

Кажы лакижи социальный ла калык ортодогы ээжи-аайга тап-эриктү. Мында чындык Декларацияда жарадылган тап-эриктер ле жайым бүткүлинче бүүдер аргалу.

29-чы тизим

1. Кажы ла кижини обществонын алдында молрлу. Шак ла мында кижининг толо ло жайым ичкери өзүми болор аргалу.
2. Кажы ла кижини бойынын тап-эриктерин ле жайымын жүрүмде кийдирип тура, жасакла жарадылган тудуларды буспас учурлу. Өскө улустын тап-эриктерин, жайымын тооп, баалап, демократиялык обществонын текши некелтезин, ээжизин буспас учурлу.
3. Бу тап-эриктерди ле жайымды кийдирип, ол онойдо ок Бириктирилген Нациялардын Биригүзининг ээжилерине, некелтелерине ол удур болбос учурлу.

30-чы тизим

Чындык Декларацияда жарадылганын кандый бир ороонго, бир бөлүк улуска эмезе тангынан улуска кандый бир иш эдерге эмезе кандый бир керекти эдерге, чындык Декларацияда жарадылган тап-эрикти ле жайымды жоголторго ууландырылган деп ондоорго жарабас.
